

РАЗДЕЛ ПЪРВИ

ПРИЗВАНИЕТО НА ЧОВЕКА:
ЖИВОТ В ДУХА

1699 Животът в Светия Дух осъществява призиванието на човека (*глава първа*). То се състои в Божията любов и човешката солидарност (*глава втора*). Дадено е като дар на Спасение (*глава трета*).

ГЛАВА ПЪРВА

ДОСТОЙНСТВОТО НА ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ

1700 Достойнството на човешката личност се корени в нейното сътворение по образ и подобие Божие (*член 1*); то се осъществява в неговото призвание за божественото блаженство (*член 2*). На човешкото същество е присъщо да се стреми свободно към това съвършенство (*член 3*). Със свободните си действия (*член 4*) човешката личност се съобразява или не с благодатта, обещана от Бога и засвидетелствана от моралната съвест (*член 5*). Човешките същества се изграждат сами и израстват вътрешно: от целия си сетивен и духовен живот те правят материал за своя растеж (*член 6*). С помощта на благодатта те растат в добродетелта (*член 7*), избягват греха и, ако са го сторили, те, като блудния син¹, се уповават на любовта на нашия Небесен Отец (*член 8*). Така те стигат до съвършенството на любовта. 356 1439

Член 1

ЧОВЕКЪТ – ОБРАЗ БОЖИ

1701 „В откровението на тайната на Отца и на Неговата Любов Христос открива напълно човека на самия човек, като му показва възвишеността на неговото призвание.“² Именно в Христос, „образ на невидимия Бог“ (*Кол. 1, 15*)³, човек бе създаден „по образ и подобие“ на Създателя. Именно в Христос – Изкупителя и Спасителя, Божият образ, деформиран в човека от първородния грях, бе възстановен в първичната си красота и облагороден от Божията благодат.⁴ 359

1702 Божият образ присъства във всеки човек. Сияе в отношенията между личностите по подобие на единството на Божествените Лица помежду им (*вж. глава втора*). 1878

¹ Вж. *Лук. 15, 11-31*.

² CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

³ Вж. *2 Кор. 4, 4*.

⁴ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

- 363 1703 Надарена с „духовна и и безсмъртна душа“⁵, човешката личност е „единственото земно създание, което Бог пожела за самото него“⁶. Тя е предопределена от зачатията си за вечното блаженство.
- 2258
- 1704 Човешката личност е причастна към светлината и силата на Божия Дух. Чрез разсъдъка си тя е способна да разбере порядъка на нещата, установен от Твореца. С волята си тя е способна да насочи сама себе си към истинското добро. Тя открива своето съвършенство в „търсенето и любовта на истината и на доброто“⁷.
- 339
- 30 1705 Заради душата си и своите духовни, умствени и волеви сили човек е надарен със свобода, „висш знак на Божествения образ“⁸.
- 1730
- 1706 С разума си човек познава Божия глас, който го подтиква „да върши добро и да избягва злото“⁹. Всеки е длъжен да следва този закон, който отеква в съвестта му и се осъществява в любовта към Бога и ближния. Моралният начин на живот обуславя човешкото достойнство.
- 1776
- 397 1707 „Прелъстен от Лукавия в началото на историята, човек злоупотреби със свободата си.“¹⁰ Той не устоя на изкушението и извърши грях. Той съхрани желанието си да върши добро, но природата му носи раната на първородния грях. Той стана склонен към злото и предразположен към грешки:
- „Човек е раздвоен в себе си. Ето защо целият човешки живот, индивидуален и колективен, преминава в драматична борба между доброто и злото, между светлината и мрака.“¹¹
- 617 1708 Със страданието Си Христос ни освободи от Сатаната и от греха. Той ни изкупи за нов живот в Светия Дух. Неговата благодат възстановява това, което грехът беше покварил в нас.
- 1265 1709 Този, който вярва в Христос, става син Божи. Това осиновяване го преобразява, давайки му да следва примера на Христос. Прави го способен да живее справедливо и да върши добро. В единение

⁵ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 14: AAS 58 (1966) 1036.

⁶ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 24: AAS 58 (1966) 1045.

⁷ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

⁸ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

⁹ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

¹⁰ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966) 1034.

¹¹ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966) 1035.

със Спасителя ученикът достига съвършенството на любовта и светостта. Узрял в благодатта, нравственият живот се разгръща във вечен живот в небесната слава. 1050

Накратко

- 1710 „Христос ... разкрива напълно човека на самия него и прави ясно да заблести високото му призвание.“¹²
- 1711 *Надарена с духовна душа, с ум и воля, човешката личност още от своето зачатие е насочена към Бога и предопределена за вечно блаженство. Тя постига своето съвършенство в „търсенето и в любовта на истината и на доброто“¹³.*
- 1712 *Истинската свобода в човека е „висиш знак на божествения образ“¹⁴.*
- 1713 *Човек е длъжен да следва нравствения закон, който го подтиква да „върши добро и да избягва злото“¹⁵. Този закон отеква в неговата съвест.*
- 1714 *Човек, наранен в своята природа от първородния грях, е подложен на заблуда и склонен към злото при упражняване на свободата си.*
- 1715 *Този, който вярва в Христос, живее нов живот в Светия Дух. Нравственият живот, възвисен и узрял в благодатта, се увенчава с небесната слава.*

Член 2

НАШЕТО ПРИЗВАНИЕ ЗА БЛАЖЕНСТВО

I. Блаженствата

1716 Блаженствата са сърцевината на Исусовото слово. Обявяването им повтаря обещанията, дадени на избрания народ по времето на Авраам. То ги усъвършенства, като ги насочва не само към наслаждение на земята, но и на Небесното Царство: 2546

¹² CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

¹³ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

¹⁴ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

„Блажени бедните духом, защото тяхно е Царството Небесно.
 Блажени плачещите, защото те ще се утешат.
 Блажени кротките, защото те ще наследят земята.
 Блажени гладните и жадните за правда, защото те ще се наситят.
 Блажени милостивите, защото те ще бъдат помилувани.
 Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога.
 Блажени миротворците, защото те ще се нарекат синове Божии.
 Блажени изгонените заради правда, защото тяхно е Царството Небесно.
 Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква и да е лоша дума заради Мене. Радвайте се и се веселете, защото голяма е наградата ви на небесата“ (Мат. 5, 3-12).

- 459 1717 Блаженствата обрисуват лицето на Исус Христос и описват Неговата любов; те изразяват призиванието на верните, приобщени в славата на Неговото страдание и възкресение; те осветляват действията и поведението, присъщи на християнския живот; те са чудните обещания, които поддържат надеждата в бедите. Те известяват на учениците Му благословенията и наградите, които вече тайно са придобили. Тяхното начало се разкрива в живота на Дева Мария и на всички светци.

II. Желанието за щастие

- 27 1718 Блаженствата отговарят на естествения стремеж към щастие. Това желание има божествен произход. Бог го вложи в човешкото сърце, за да го привлече към Себе си, тъй като единствен Той може да го удовлетвори:

„Безспорно всички ние желяем да живеем щастливо. Няма човек, който да не е съгласен с това твърдение, дори преди то да е напълно формулирано.“¹⁶

- 2541 „Как впрочем да Те търся, Господи? Защото търсейки Те, Боже мой, аз търся блажения живот; направи така, че да Те търся, за да живее душата ми, защото тялото ми живее от душата ми, а душата ми живее от Тебе.“¹⁷

„Единствен Бог задоволява.“¹⁸

¹⁵ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

¹⁶ SANCTUS AUGUSTINUS, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 3, 4: CSEL 90, 6 (PL 32, 1312).

¹⁷ SANCTUS AUGUSTINUS, *Confessiones*, 10, 20, 29: CCL 27, 170 (PL 32, 791).

¹⁸ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *In Symbolum Apostolorum scilicet "Credo in Deum" expositio*, c. 15: Opera omnia, v. 27 (Parisiis 1875) p. 228.

1719 Блаженствата разкриват целта на човешкото съществуване, крайната цел на човешките действия; Бог ни призовава към Неговото собствено блаженство. Това призвание се отправя към всеки лично, но също и към цялата Църква, новия народ от тези, които са приели обещанието и живеят с Него във вярата. 1950

III. Християнското блаженство

1720 Новият Завет употребява много изрази, за да характеризира блаженството, към което Бог зове човека: идването на Царството Божие¹⁹; виждането на Бога: „Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога“ (*Мат.* 5, 8)²⁰; влизането в радостта на Спасителя²¹; навлизането в Божието покоище.²² 1027

„Там ще починем и ще видим; ще видим и ще обичаме; ще обичаме и ще славословим. Ето какво ще бъде в края без край. Каква друга цел ще имаме, ако ли не да достигнем Царството, което няма да има край.“²³

1721 Защото Бог ни създаде в света, за да Го познаваме, да Му служим и да Го обичаме, за да достигнем до Рая. Блаженството ни прави участници в Божественото естество (*2 Петр.* 1, 4) и във вечния живот.²⁴ С Него човек влиза в славата на Христос²⁵ и в радостта на живота на Светата Троица. 260

1722 Едно такова блаженство превъзхожда разума и обикновените човешки възможности. То е плод на безвъзмездния Божи дар. Ето защо блаженството се нарича свръхестествено, както и благодатта, която предразполага човека да влезе в Божието блаженство. 1028

„Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога.“ Наистина във величието Му и неизразимата Му слава „никой, който види Бога, не ще остане жив“, защото Отец е непостижим; но в любовта Си, добротата Си към хората и всемогъществуването Си Той стига дотам да даде на онези, които Го обичат, привилегиите да видят Бога ... „защото това, което е невъзможно за хората, е възможно за Бога“²⁶. 294

¹⁹ Вж. *Мат.* 4, 17.

²⁰ Вж. *1 Иоан.* 3, 2; *1 Кор.* 13, 12.

²¹ Вж. *Мат.* 25, 21. 23.

²² Вж. *Евр.* 4, 7-11.

²³ SANCTUS IRENAEUS LUGDUNENSIS, *De civitate Dei*, 22, 30: CSEL 40/2, 670 (PL 41, 804).

²⁴ Вж. *Иоан.* 17, 3.

²⁵ Вж. *Рим.* 8, 18.

²⁶ SANCTUS IRENAEUS LUGDUNENSIS, *Adversus haereses*, 4, 20, 5: SC 100, 638.

- 1723 Обещаното блаженство ни изправя пред решителен морален
 2519 избор. То ни призовава да очистим сърцето си от лошите влечения и
 да търсим преди всичко Божията любов. То ни учи, че истинското
 щастие се състои не в богатството или в благоденствието, нито в
 човешката слава или власт, нито в някоя човешка дейност, колкото и
 227 полезна да е тя – като науката, техниката и изкуството, – нито в
 някое създание, но само в Бог, извор на всяко благо и любов:

„Богатството е големият кумир на нашето време; на него именно инстинктивно отдава почит множеството, цялата човешка маса. Хората измерват щастиято според богатството и според богатството те измерват славата. ... Всичко това идва от убеждението, че с богатството може да се постигне всичко. Богатството е един от идолите на деня, а другият е славата... Славата, фактът да си известен, да вдигаш шум около себе си в света се счита сама по себе си като върховно благо, тя също е обект на истинско обожаване. Тя би могла да се нарече злосторителна слава.“²⁷

- 1724 Десетте Божии заповеди, Нагорната проповед, апостолската Катехезата ни очертават пътищата, които водят в Небесното Царство. Ние отиваме там стъпка по стъпка, с нашите всекидневни дела, подкрепяни от благодатта на Светия Дух. Обогатени от Словото на Христос, ние бавно принасяме плодове в Църквата за Слава на Бога.²⁸

Накратко

- 1725 *Блаженствата възобновяват и изпълняват Божиите обещания от времето на Авраам, насочвайки към Небесното Царство. Те отговарят на желанието за щастие, което Бог постави в човешкото сърце.*
- 1726 *Блаженствата ни показват крайната цел, към която Бог ни зове: Царството, лицезрението на Бога, участието в Божията природа, вечният живот, богоосиновлението и мирът в Бога.*
- 1727 *Блаженството във вечния живот е безвъзмезден Божи дар, То е свръхестествено както благодатта, която води към него.*
- 1728 *Блаженствата ни изправят пред решителен избор, засягащ земните блага. Те очистват сърцето ни, за да се научим да обичаме Бога над всичко.*

²⁷ IOANNES HENRICUS NEWMAN, *Discourses addressed to Mixed Congregations*, 5 [*Saintliness the Standard of Christian Principle*] (Westminster 1966) p. 89-91.

²⁸ Вж. Притчата за сеяча: *Мат.* 13, 3-23.

1729 *Небесното блаженство определя критериите, за да се отсъди как да се употребяват на земните блага съобразно Божия Закон.*

Член 3

ЧОВЕШКАТА СВОБОДА

1730 Бог създаде човека разумен, дарявайки го с достойнството на личност, надарена с инициативност и с владееене на постъпките си. „Бог и го остави в ръцете на произволението му“ (*Сир.* 15, 14), за да може той самият да търси своя Създател и приобщавайки се свободно към Него, да достигне до пълното и блажено съвършенство.²⁹ 30

„Човек е разумен и в това той е Божие подобие, сътворен свободен и господар на делата си.“³⁰

I. Свобода и отговорност

1731 Свободата е власт, вкоренена в разума и волята да действа или да не действа, да прави това или онова, да извършва съзнателни постъпки. Чрез свободния избор всеки разполага със себе си. Свободата в човека е една сила за израстване и за узряване в истината и в добротата. Свободата достига до съвършенството, когато е насочена към Бога – нашето блаженство. 1721

1732 Докато тя все още не се е определила окончателно в своето върховно благо, което е Бог, свободата съдържа в себе си възможността да *избира между доброто и злото*. Следователно да се издига до съвършенство или да пада и да греши. Тя определя чисто човешките постъпки. Тя става източник за похвала или укор, за заслуга или провинение. 396 1849 2006

1733 Колкото повече човек прави добро, толкова по-свободен той става. Няма истинската свобода освен в служба на доброто и на справедливостта. Изборът на непослушанието и злото е злоупотреба със свободата и води до робството на греха.³¹ 1803

²⁹ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

³⁰ SANCTUS IRENAEUS LUGDUNENSIS, *Adversus haereses* 4, 4, 3: SC 100, 424 (PG 7, 983).

³¹ Вж. *Рим.* 6, 17.

- 1036 1734 Свободата прави човека *отговорен* за делата си, доколкото
1804 те са доброволни. Напредъкът в добродетелта, познанието за доб-
рото и аскетата увеличават господството на волята в деянията €.
- 597 1735 *Чувството за вина* и отговорността за дадена постъпка мо-
гат да бъдат намалени, дори премахнати, ако е извършена от незна-
ние, по невнимание, под заплаха от насилие, страх, по навик, в състо-
яние на силен афект и в резултат на други психически или социални
фактори.
- 2568 1736 Всяка съзнателно желана постъпка се вменява на извършителя:
Така Бог пита Адам след греха в градината: „Какво стори?“ (*Бит.* 3, 13), по
същия начин пита и Каин.³² Също така пророк Натан пита цар Давид след
прелюбодеянието с жената на Урия и убийството на последния.³³
- Едно деяние може да бъде съзнателно косвено, когато е резултат на небреж-
ност спрямо това, което следва да се знае или да се извърши; например злопо-
лука, причинена от непознаване правилника за движение по пътя.
- 2263 1737 Една постъпка може да бъде приета, когато е извършена несъзнателно
от извършителя; например изтощението на една майка вследствие на грижи
за болното € дете. Няма вина за лошото последствие, ако то не е желано нито
като цел, нито като средство за действие. Както например смъртта, причине-
на при даване помощ на лице, намиращо се в опасност. За да има вина в едно
лошо деяние, то трябва да бъде предвидено и извършителят да е имал въз-
можност да го избегне. Например в случай на убийство, извършено от водач
в пияно състояние.
- 2106 1738 Свободата се упражнява във взаимоотношенията между хо-
210 рата. Всяка човешка личност, създадена по Божи образ, има естес-
твено право да бъде призната за свободно и отговорно същество.
Всички дължат всекиму това уважение. Правото да упражнява сво-
бодата е неделимо изискване от достойнството на човешката лич-
ност, особено в нравствено и религиозно отношение.³⁴ Това право
трябва да бъде граждански признато и зачитано в границите на об-
щото благо и на обществения ред.³⁵

³² Вж. *Бит.* 4, 10.

³³ Вж. 2 *Царств.* 12, 7-15.

³⁴ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Decl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 930-931.

³⁵ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Decl. *Dignitatis humanae*, 7: AAS 58 (1966) 934-935.

II. Човешката свобода в спасителния промисъл

- 1739 *Свобода и грях.* Човешката свобода е ограничена и уязвима от грешки. Фактически човекът съгреша. Той извърши свободно греха. Отказвайки Божията любов, той измами себе си. Той стана роб на греха. Това първоначално отчуждаване породя множество други. Човешката история още от своето начало е доказателство за нещастията и насилията, родени от човешкото сърце вследствие на зле използваната свобода. 387 401
- 1740 *Заплахи за свободата.* Упражняването на свободата не съдържа правото да говориш и да правиш всичко. Погрешно е да се претендира, че „човекът, субект на свободата, целящ да задоволи собствения си интерес в наслаждение на земните блага, е достатъчен сам за себе си“³⁶. От друга страна, условията от икономически, социален, политически и културен характер, необходими за справедливо упражняване на свободата, често пъти не се признават и се нарушават. Тези случаи на заслепяване и неправда утежняват нравствения живот и довеждат както силните, така и слабите, до изкушението да грешат срещу любовта. Отклонявайки се от нравствения закон, човекът нарушава собствената си свобода, слага си окосви, скъсва братството със себеподобните и се бунтува срещу Божествената истина. 2108 1887
- 1741 *Освобождаване и спасение.* Чрез славния Си Кръст Христос даде спасение на всички хора. Той ги изкупи от греха, който ги държеше в робство. „Стойте твърдо в свободата, която Христос ни дарува“ (Гал. 5, 1). В Него ние сме в общение с истината, която ни прави свободни.³⁷ Светият Дух ни бе даден и, както учи апостолът, „Дето пък е Духът Господен, там има свобода“ (2 Кор. 3, 17). Отсега ние се славим със свободата „на синовете Божии“.³⁸ 782
- 1742 *Свобода и благодат.* Христовата благодат не съперничи никак на нашата свобода, когато тя е в съгласие с чувството на истината и благодатта, което Бог положи в човешкото сърце. Напротив, както християнският опит доказва – предимно в молитвата – колкото по-смирено приемаме подбудите на благодатта, толкова по-сво- 2002 1784

³⁶ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instr. *Libertatis conscientia*, 13: AAS 79 (1987) 559.

³⁷ Вж. *Иоан.* 8, 32.

³⁸ Вж. *Рим.* 8, 21.

бодни сме вътрешно и по-уверени в изпитанията пред угнетенията и принудите на външния свят. Чрез благодатта Светият Дух ни учи на духовна свобода, за да направи от нас свободни сътрудници на Своято дело в Църквата и в света:

„Боже Милосърден и Всемогъщ, отклони от нас всичко, което ни спира, за да можем безпрепятствено, духом и тялом да сме свободни, за да Те следваме със свободен ум.“³⁹

Накратко

- 1743 *Бог остави човека „в ръцете на произволенieto му“ (Сир. 15, 14), за да може свободно да се приобщи към своя Създател и да достигне до съвършенното блаженство.*⁴⁰
- 1744 *Свободата е способността да действаш или да не действаш и да решаваши сам съзнателните си постъпки. Тя достига до съвършенството на делото си, когато е насочена към Бога – Върховното благо.*
- 1745 *Свободата характеризира човешките деяния. Тя прави човека отговорен за постъпките, които той доброволно е извършил. Неговото съзнателно действие принадлежи само на него.*
- 1746 *Виновността или отговорността за едно деяние може да бъде намалена или премахната, когато то е извършено от незнание, поради насилие, страх или други психически или социални фактори.*
- 1747 *Правото да упражняваши свободата е неделимо от човешкото достойнство, особено в религиозната и моралната област. Но упражняването на свободата не ти дава правото да говориши и да вършиши всичко.*
- 1748 *„Стойте твърдо в свободата, която Христос ни дарува“ (Гал. 5, 1).*

³⁹ *Dominica XXXII “Per annum”, Collecta: Missale Romanum, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 371.*

⁴⁰ Вж. CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

Член 4**НРАВСТВЕНОСТТА НА ЧОВЕШКИТЕ ДЕЙСТВИЯ**

1749 Свободата прави човека морален субект. Когато действа съзнателно, човекът е, така да се каже, *баща на своите действия*. Човешките действия, т.е. тези, които са резултат от свободния избор на съзнанието, са нравствено определени: добри или лоши. 1732

I. Източници на нравствеността

1750 Нравствеността на човешките деяния зависи:

- от избрания обект;
- от крайната цел и от намерението;
- от обстоятелствата на деянието.

Обектът, намерението и обстоятелствата определят източниците или съставните части на нравствеността на човешките деяния.

1751 Избраният *обект* е едно благо, към което волята се стреми съзнателно. Той е материята на човешкото деяние. Избраният обект определя нравствено акта на волята според това дали разумът го признава, или осъжда съобразно или не с истинското благо. Обективните правила на нравствеността изразяват разумния ред за доброто и злото, засвидетелстван от съвестта. 1794

1752 С лице пред обекта, *намерението* стои от страната на действащия субект. Тъй като е свързано с доброволния източник на деянието и го определя чрез целта, намерението е същественият елемент за моралното окачествяване на деянието. Целта е първата граница на намерението и означава преследваната цел на деянието. Намерението е едно движение на волята към целта. То предвижда края на действието. То е движение към благо, което се очаква от предприетото действие. То не се ограничава да ръководи отделни наши действия, но може да насочи към една и съща цел многобройни действия. То може да ориентира целия живот към крайната цел. Например една услуга, направена, за да се помогне на ближния, може да бъде вдъхновена едновременно и от любов към Бога, като върховна цел на всички наши деяния. Една и съща цел може също да бъде вдъхновена от множество намерения. Като например да направиш услуга, за да получиш нещо, или от суета. 2520 1731

2479 1753 Доброто намерение (например да помогнеш на ближния) не прави нито добро, нито правдиво едно само по себе си нередно поведение (като лъжата и злословието). Целта не оправдава средствата.
596 Така не можем да оправдаем осъждането на един невинен като законно средство, за да спасим народа. Напротив, едно лошо намерение (например суетата) прави лошо едно деяние, което само по себе си може да е добро (като милостинята).⁴¹

1735 1754 *Обстоятелствата*, включително и последиците, са второстепенни елементи в нравствения акт. Те допринасят да се увеличи или намали доброто или моралното зло на човешките деяния (например размерът на една кражба). Те могат също да намалят или да увеличат отговорността на извършителя (например действия, предизвикани от страх пред смъртта). Сами по себе си обстоятелствата не могат да променят нравствената стойност на самите деяния; те не могат да направят нито добро, нито справедливо едно лошо деяние.

II. Добрите и лошите дела

1755 *Нравственото добро* дело предполага едновременно доброто на обекта, на намерението и на обстоятелствата. Една лоша цел разваля делото, дори ако неговият обект сам по себе си е добър (като молитвата и постенето, „за да бъдеш видян от хората“).

Обектът на избора може да опорочи сам цялото действие. Има конкретни постъпки – като блудството, – които винаги е грешно да избираш, защото техният избор представлява безпорядък на волята, т.е. морално зло.

1789 1756 Впрочем погрешно е да се съди моралността на човешките действия, като се вземе предвид само намерението, което ги подтиква, или обстоятелствата (среда, социален натиск, принуда или необходимост да се действа и т.н.), които представляват тяхната рамка. Има постъпки, които сами по себе си и в себе си, независимо от обстоятелствата и намеренията, са винаги непозволенни на основание на техния обект. Такива са богохулството, клетвопрестъпването, убийството, прелюбодеянието. Не е разрешено да се върши зло, за да има добър резултат.

⁴¹ Вж. *Мат.* 6, 2-4.

Накратко

- 1757 *Обектът, намерението и обстоятелствата са трите „източника“ на нравствеността на човешките действия.*
- 1758 *Избраният обект определя морално волевото действие според това дали разумът признава, или осъжда акта – добър или лош.*
- 1759 *„Не може да се оправдае едно лошо деяние, направено с добро намерение.“⁴² Целта не оправдава средствата.*
- 1760 *Нравствено доброто деяние предполага едновременно доброта на обекта, на целта и на обстоятелствата.*
- 1761 *Има конкретни поведения, които винаги е грешно да се избират, защото изборът им предполага безредие във вярата, т.е. морално зло. Не е позволено да се върши зло, за да се получи от него добро.*

Член 5**НРАВСТВЕНОСТТА НА СТРАСТИТЕ**

1762 Човешката личност се стреми към блаженството със свободните си постъпки: страстите и чувствата, които тя изпитва, могат да предразполагат и да допринасят за това.

I. Страстите

1763 Терминът „страсти“ принадлежи на християнското наследство. Чувствата или страстите означават емоции или вълнения на чувствителността, които предразполагат да се действа или да не се действа съобразно с това, което се усеща или представя като добро или зло.

1764 Страстите са естествени компоненти на човешката психика, те образуват преход и осъществяват връзката между живота на чувствата и живота на духа. Нашият Господ сочи човешкото сърце като извор, от който се ражда движението на страстите⁴³.

368

⁴² SANCTUS THOMAS AQUINAS, *In duo praecepta caritatis et in decem Legis praecepta expositio*, с. 6: *Opera omnia*, v. 27 (Parisii 1875) p. 149.

⁴³ Вж. *Марк.* 7, 21.

1765 Страстите са многобройни. Основната страст е любовта, предизвикана от привлекателността на доброто. Любовта поражда желанието за липсващото добро и надеждата да го придобием. Това вълнение се осъществява в наслаждението и в радостта от притежаваното добро. Страхът от злото поражда злоба, отвращение и ужас от бъдещо зло. Това вълнение завършва с тъга от настоящото зло или с гняв, който му се противопоставя.

1704 1766 „Да обичаш, значи да желаеш доброто някому.“⁴⁴ Всички други чувства произтичат от този първичен стремеж на човешкото сърце към доброто. Само доброто е обичано.⁴⁵ „Страстите са лоши, ако любовта е лоша, и са добри, ако тя е добра.“⁴⁶

II. Страсти и нравствен живот

1860 1767 Сами по себе си страстите не са нито добри, нито лоши. Те получават своята морална преценка само доколкото извисяват от разума и волята. Страстите се наричат доброволни „или защото се диктуват от волята, или защото волята не им се противопоставя“⁴⁷. За усъвършенстване на моралното или човешкото добро страстите трябва да бъдат управлявани от разума.⁴⁸

1803 1865 1768 Силните чувства не определят нито морала, нито светостта на хората. Те са неизчерпаем източник на образите и чувствата, в които е изразен нравственият живот. Страстите са морално добри, когато допринасят за едно добро дело, и лоши в обратния случай. Добрата воля насочва към доброто и към блаженството вълненията на чувствата, които тя притежава. Злата воля се подава на безредните страсти и ги изостря. Емоциите и чувствата могат да се превърнат в *добродетели* или да се извратят в *пороците*.

1769 В християнския живот Свети Дух сам осъществява делото Си, като мобилизира цялото човешко същество, включително неговите болки, страхове и тъги, какъвто е случаят с Агонията и Страданието

⁴⁴ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 1-2, q. 26, a. 4, c: Ed. Leon. 6, 190.

⁴⁵ Вж. SANCTUS AUGUSTINUS, *De Trinitate*, 8, 3, 4: CCL 50, 271-272 (PL 42, 949).

⁴⁶ SANCTUS AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, 14, 7: CSEL 40/2, 13 (PL 41, 410).

⁴⁷ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 1-2, q. 24, a. 1, c: Ed. Leon. 6, 179.

⁴⁸ Вж. SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 1-2, q. 24, a. 3, c: Ed. Leon. 6, 181.

на Господа. В Христос човешките чувства могат да осъществяват своето усъвършенстване в любовта и небесното блаженство.

1770 Моралното съвършенство се състои в това, че човек не се стреми към доброто само с волята си, но и с апетита на своите чувства, според думите на псалма: „Сърцето ми и плътта ми с възторг се стремят към живия Бог“ (Пс. 83, 3). 30

Накратко

1771 Терминът „страсти“ означава афекти или чувства. В своите емоции човек предчувства доброто или усеща подозрение към злото.

1772 Основните страсти са любовта и омразата, желанието и страхът, радостта, тъгата и гневът.

1773 В страстите, като вълнения на чувствителността, няма нито морално добро, нито морално зло. Но според това дали извисяват или не разума, или волята, в тях има морално добро или зло.

1774 Емоциите и чувствата могат да се превърнат в добродетели или да бъдат извратени в пороците.

1775 Човек достига морално съвършенство не само когато е подтикнат към доброто от своята воля, но също и от своето „сърце“.

Член 6

МОРАЛНАТА СЪВЕСТ

1776 „В дълбината на своята съвест човек открива съществуването на един закон, който не е създаден от самия него, но на който той е длъжен да се подчинява. Този глас, който не спира да го зове да обича, да върши доброто и да избягва злото, отеква в подходящ момент в сърцето му. ... Това е един закон, вписан от Бога в човешкото сърце. Съвестта е най-интимният и най-тайният човешки център, светилището, където той е сам с Бога и където чува гласа Му.“⁴⁹ 1954

⁴⁹ CONCILIIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

I. Съдът на съвестта

1766, 2071 1777 Моралната съвест присъства в човешкото сърце⁵⁰ и в подходящия момент заповядва да се върши доброто и да се избягва злото. Тя отсъжда също конкретния избор, оправдавайки този, който е добър, и отхвърля този, който е лош.⁵¹ Тя засвидетелства авторитета на истината по отношение на Върховното благо, от което човешката личност е привлечена и приема заповедите. Когато слуша моралната съвест, благоразумният човек може да чуе Бог, Който говори.

1749 1778 Моралната съвест е съд на разума, чрез който човешката личност оценява моралното качество на конкретно действие, което предстои да извърши, което в момента върши или е извършила. Във всичко, което казва и върши, човек е длъжен вярно да следва това, което знае, че е справедливо и редно. Именно чрез съда на собствената си съвест човек приема и познава заповедите на Божия Закон:

Съвестта „е закон на нашия дух, но го надвишава; тя е тази, която ни дава повели, която означава отговорност и дълг, страх и надежда. ... Тя е посланик на Този, Който в света на природата, както и в този на благодатта, ни говори скрито, поучава ни и ни води. Съвестта е първа от всички наместници на Христа.“⁵²

1886 1779 Важно е всеки от нас да се съсредоточава в себе си, за да чува и следва гласа на съвестта си. Това изискване за *самовглъбяване* е толкова необходимо, защото животът често води до опасността да се откъснем от всякакъв размисъл, изпитание или връщане в себе си:

„Обърни се към съвестта си, изпитвай я. ... Влезте вътре в себе си, братя; и във всичко, което вършите, гледайте на Свидетеля Бог.“⁵³

1806 1780 Достойнството на човешката личност съдържа и изисква *правотата на моралната съвест*. Моралната съвест включва възприемане на моралните принципи [„sinderesi“], тяхното приложение при конкретни обстоятелства чрез практическо различаване на доводите и благата и, в заключение, решението върху конкретните предстоещи за изпълнение или вече извършени деяния. Истината за моралното благо, обявена в закона на разума, се признава практически и

⁵⁰ Вж. Рим. 2,14-16.

⁵¹ Вж. Рим. 1, 32.

⁵² IOANNES HENRICUS NEWMAN, *A Letter to the Duke of Norfolk*, 5: *Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching*, v. 2 (Westminster 1969) p. 248.

⁵³ SANCTUS AUGUSTINUS, *In epistulam Ioannis ad Parthos tractatus* 8, 9: PL 35, 2041.

конкретно от *разумния съд* на съвестта. Благоразумен е човекът, който избира съобразно това съждение.

1781 Съвестта позволява да поемем *отговорността* за извършените дела. Ако човек върши зло, справедливият съд на съвестта може да бъде в него свидетел на всемирната истина на доброто и едновременно за злото в нейния конкретен избор. Присъдата на съда на съвестта е залог за надежда и милосърдие. Свидетелствайки за сторения грях, тя напомня за искане на прошка, да се прави още добро и, с Божията благодат, да укрепваме непрестанно в добродетелта: 1731

„Пред Него ще успокояваме сърцата си; защото, ако нашето сърце ни осъжда, колко повече Бог, понеже Той е по-голям от нашето сърце и знае всичко“ (1 Иоан. 3, 19-20).

1782 Човек има право да действа по съвест и свободно, за да взема лично морални решения. „Човек не трябва да се принуждава да действа против съвестта си“, но не трябва и да му се пречи да действа в съгласие с нея, особено в областта на религията.⁵⁴ 2106

II. Възпитание на съвестта

1783 Съвестта трябва да става по-сигурна, за да има ясно морално съждение. Една добре изградена съвест е справедлива и истинна. Тя произнася присъдите си според разума, съобразно истинското добро, желано от мъдростта на Твореца. Възпитанието на съвестта е необходимо за хората, подложени на негативни влияния и изкушавани от греха, за да предпочитат собственото си съждение и да отхвърлят авторитета на наложените учения. 2039

1784 Възпитанието на съвестта е задача за цял живот. Още от първите години тя събужда у детето познаване и практикуване на вътрешния закон, признат от моралната съвест. Благоразумното възпитание води към добродетел; то предпазва или лекува от страха, егоизма и гордостта, чувството за вина и самодоволството, породени от слабостта и от човешките грешки. Възпитанието на съвестта гарантира свободата и поражда мира в сърцето. 1742

1785 При формирането на съвестта Божието Слово е светлината в нашия път; трябва да го възприемем във вярата и в молитвата и да

⁵⁴ CONCILIIUM VATICANUM II, Decl. *Dignitatis humanae*, 3: AAS 58 (1966) 932.

890 го изпълняваме на практика. Трябва също да изпитваме съвестта си пред Кръста на Спасителя. Ние се поддържаме от даровете на Светия Дух, подпомагани от засвидетелстването или от съветите на ближния и ръководени от авторитетното наставление на Църквата.⁵⁵

III. Изборът по съвест

1786 Поставена пред един морален избор, съвестта може да даде или правдиво съждение, съгласувано с разума и с Божия Закон, или напротив – едно погрешно съждение, което се отклонява от тях.

1955 1787 Човек понякога е изправен пред ситуации, които правят несигурно моралното съждение и решението трудно. Но той трябва да търси винаги това, което е справедливо и добро, и да разпознава Божията воля, изразена в Божия Закон.

1806 1788 С тази цел човек се стреми да тълкува данните на опита и знаците на времето чрез добродетелта на благоразумието, на съветите на разумни хора и с помощта на Светия Дух и на Неговите дарове.

1789 Няколко правила важат във всички случаи:

- 1756 – Никога не е позволено да се върши зло, за да се получи добро.
- 1970 – „Златното правило“: „Всичко, което искате да правят вам човечите, същото правете и вие тях“ (*Мат.* 7, 12).
- 1827 – Любовта минава винаги през уважението към ближния и към неговата съвест: „Като грешите тъй против братята и биете немощната им съвест ... вие грешите против Христа“ (*1 Кор.* 8, 12). „По-добре е ... да не правим нищо, от което брат ти се препъва“ (*Рим.* 14, 21).

IV. Грешното съждение

1790 Човек трябва винаги да слуша сигурното съждение на съвестта си. Ако той действа самонадеяно против това съждение, той се самоосъжда. Но случва се моралната съвест да е в неведение и да дава грешни съждения за предстоящи или вече извършени деяния.

1704 1791 Често пъти това незнание може да бъде вменено на личната отговорност. Така е, „когато човек нехае за истинското и доброто и

⁵⁵ Вж. CONCILIIUM VATICANUM II, Decl. *Dignitatis humanae*, 14: AAS 58 (1966) 940.

⁵⁶ Вж. *Лук.* 6, 31: *Тов.* 4, 15.

когато навикът да греши постепенно почти заслепява съвестта“.⁵⁷ В тези случаи човек е виновен за извършеното зло.

1792 Непознаването на Христос и на Неговото Евангелие, лошите примери, дадени от ближния, робуването на страстите, претенцията на зле разбраната самостоятелност на съвестта, отхвърлянето на авторитета на Църквата и на нейното учение, липсата на обръщане и любов водят до отклонения при съжденията за моралното поведение. 133

1793 Ако напротив – незнанието е непреодолимо или погрешното съждение на моралния субект е без отговорност, злото, извършено от лицето, може да му бъде вменено. При все това злото, лишаването, нередното остават. Тогава трябва да се работи, за да се поправи моралната съвест от нейните грешки. 1860

1794 Добрата и чиста съвест е осветлена от истинската вяра. Защото любовта произхожда едновременно „от чисто сърце, от добра съвест и от нелицемерна вяра“ (1 Тим. 1, 5)⁵⁸:

„Колкото повече надделява добрата съвест, толкова повече хората и социалните групи се отдалечават от съляпото решение и се съобразяват с обективните морални норми.“⁵⁹ 1751

Накратко

1795 „Съвестта е най-интимен и най-таен център в човека, светилице, където той е сам с Бога и където чува Неговия глас.“⁶⁰

1796 Моралната съвест е съждение на разума, с което човек оценява моралното качество на конкретно деяние.

1797 За човек, извършил зло, присъдата на съвестта му е залог за покаяние и надежда.

1798 Добре възпитаната съвест е правдива и истинна. Тя формира съжденията си според разума, съобразно истинското благо, желано от мъдростта на Създателя. Всеки трябва да намери необходимите средства, за да възпита съвестта си.

⁵⁷ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

⁵⁸ Вж. 1 Тим. 3, 9; 2 Тим. 1, 3; 1 Петр. 3, 21; Деян. 24, 16.

⁵⁹ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

⁶⁰ CONCILIUM VATICANUM II, Const. past. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

- 1799 *Поставена пред морален избор, съвестта може да даде или правилно съждение, съгласувано с разума и божествения закон, или обратно, едно погрешно съждение, което отклонява от него.*
- 1800 *Човек трябва да се подчинява винаги на сигурното решение на съвестта си.*
- 1801 *Моралната съвест може да остане в неведение или да дава погрешни съждения. Тези незнания и грешки не винаги са лишени от вина.*
- 1802 *Божие слово е светлината по нашия път. Трябва да я възприемаме във вярата и в молитвата и да я прилагаме на дело. Така се възпитава моралната съвест.*

Член 7

ДОБРОДЕТЕЛИТЕ

- 1803 *„За това, що е истинно, що е честно, що е справедливо, що е чисто, що е любезно, що е достославно, за това, що е добродетел, що е похвала – само за него мислете“ (Фил. 4, 8).*
- 1733 *Добродетелта е обичайното и непоколебимо предразположение да се прави добро. Тя позволява на човека не само да върши*
- 1768 *добри дела, но и да дава най-доброто от себе си. С всички сили – чувствени и духовни, добродетелният човек се стреми към доброто; той го търси и го избира в конкретни дела.*

„Целта на добродетелния живот е да се уподобим на Бога.“⁶¹

I. Човешките добродетели

- 1804 *Човешките добродетели са стабилни предразположения, свършени навици на разума и волята, които регулират делата ни, контролират страстите ни и направляват поведението ни според разума и вярата. Те осигуряват лекота, самообладание и радост, за да водим морално добър живот. Добродетелен човек е този, който свободно*
- 2500 *върши добро.*

⁶¹ SANCTUS GREGORIUS NYSSENUS, *De beatitudinibus*, oratio 1: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. JAEGER, v. 7/2 (Leiden 1992) p. 82 (PG 44, 1200).

Моралните добродетели се придобиват по нормален, човешки път. Те са плодовете и зародишът на морално добрите дела. Те разполагат всички сили на човека да общува с Божията любов.

РАЗЛИЧАВАНЕ НА ГЛАВНИТЕ ДОБРОДЕТЕЛИ

1805 Четири добродетели играят ролята на „опорни“. Затова ги наричаме „главни“ (кардинални); всички останали се групират около тях. Това са благоразумието, справедливостта, смелостта и въздържанието. „Ако някой обича праведност – плодовете ѓ са добродетели: тя научава на целомъдрие и на разсъдливост, справедливост и храброст“ (Прем. 8, 7). Под други имена тези добродетели са възхвалявани в много псалми на Светото Писание.

1806 *Благоразумието* е добродетелта, която помага на разума да разпознава във всяко обстоятелство истинското ни благо и да изберем подходящи средства за осъществяването му. „Благоразумният е внимателен към своите пътища“ (Прит. 14, 15). „Бъдете благоразумни и бодърствайте в молитвата“ (1 Петр. 4, 7). Благоразумието е „правилна норма на действието“, пише св. Тома⁶² след Аристотел. То не трябва да се смесва нито със срамежливостта или със страха, нито с двуличието или с лицемерието. То се нарича „*auriga virtutum*“ (кочияш на добродетелите): то води другите добродетели, сочейки им правилата и мярката. Именно благоразумието ръководи непосредствено решението на съвестта. Благоразумният човек решава и командва поведението си според този съд. Благодарение на тази добродетел ние прилагаме безпогрешно моралните принципи в конкретните случаи и преодоляваме съмненията си за доброто, което вършим, и злото, което трябва да избягваме.

1807 *Справедливостта* е морална добродетел, която се състои в постоянната и непоколебима воля да отдадеш на Бога и ближния дължимото им. Справедливостта към Бога се нарича „религиозна добродетел“. Спрямо хората тя предразполага към уважение правата на всеки и към установяване на хармония, която поощрява справедливостта по отношение на хората и на общото благо. Праведният мъж, за когото често се говори в Священото Писание, се различава с правотата на своите мисли и с честността на своето поведение към ближния. „Не бъди пристрастен към сиромас и не угаждай на

⁶² SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 2-2, q. 47, a. 2, sed contra: Ed. Leon. 8, 349.

голедец; съди ближния си по правда“ (*Лев.* 19, 15). „Вие, господари-те, отдавайте на робите си справедливото и дължимото, като знаете, че и вие имате Господар на небесата“ (*Кол.* 4, 1).

1808 *Смелостта* е морална добродетел, която в трудности осигу-
рява непоколебимост и постоянство в следване на доброто. Тя за-
твърдява решението да устоим на изкушенията и да преодоляваме
2848 препятствията в моралния живот. Добродетелта на смелостта ни пра-
2473 ви способни да победим страха дори и от смъртта, да посрещнем
изпитанието и гоненията. Тя ни води до себеотрицание и самопожер-
тование, за да защитим едно справедливо дело. „Господ е моя сила
и песен“ (*Пс.* 117, 14). „В света скърби ще имате; но дерзайте: – Аз
победих света“ (*Иоан.* 16, 33).

1809 *Въздържанието* е морална добродетел, която съдържа порива на
удоволствията и установява равновесие в използването на създадените
2341 блага. Тя осигурява господството на волята над инстинктите и задържа
желанията в границите на порядъчността. Въздържаният човек направля-
ва чувствата си към доброто, пази една разумна дискретност и не отива
2517 по влечението на душата си.⁶³ Въздържаността често се хвали в Стария
Завет: „Не ходи след твоите похоти и въздържай се от пожеланията си“
(*Сир.* 18, 30). В Новия Завет тя се нарича „въздържание“ или „умере-
ност“. Ние трябва да „живеем целомъдрено, праведно и благочестиво в
сегашния век“ (*Тит.* 2, 12).

„Да живееш добре, това значи да обичаш Бога с цялото си сърце, с
цялата си душа, с всичките си сили и във всичките си дела. Отдаваме
Му цялата си любов (с въздържанието), която никое нещастие не може
да разколебае (благодарение на смелостта), любов, която служи само
на Него Единствен (а това е справедливостта), която бди да разпознава
всички неща, за да не се остави да бъде изненадана от хитростта и от
лъжата (и това е благоразумието).“⁶⁴

ДОБРОДЕТЕЛИТЕ И БЛАГОДАТТА

1810 Човешките добродетели, придобити чрез възпитанието, чрез
1266 обмислени постъпки и постоянство, винаги подновявано в усилието,
са очистени и възвисени от Божествената благодат. С Божията по-

⁶³ Вж. *Сир.* 5, 2; 37, 27-31.

⁶⁴ SANCTUS AUGUSTINUS, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 25, 46: CSEL 90, 51 (PL 32.1330-1331).

мощ те закаляват характера и непринудено вършат доброто. Добродетелният човек е щастлив, когато практикува добродетелите.

1811 Не е лесно за падналия в грях човек да запази морално равновесие. Дарът на спасението, извършено от Христос, ни дава необходимата благодат, за да постоянстваме в търсене на добродетелите. Всеки човек трябва винаги да проси тази благодат на светлина и сила, да прибегва до тайнствата, да сътрудничи със Светия Дух, да следва Неговите призиви, да обича доброто и да се предпазва от злото. 2015

II. Богословските добродетели

2086-2094
2656-2658

1812 Човешките добродетели са вплетени в богословските добродетели, които нагласяват човешките способности за участие в божественото естество.⁶⁵ Тъй като богословските добродетели се отнасят пряко до Бога, те предразполагат християните да живеят в контакт със Светата Троица. Добродетелите имат за произход, мотив и обект Единия и Троичен Бог. 1266

1813 Богословските добродетели обосновават, движат и характеризират моралната дейност на християнина. Те оформят и оживяват всички морални добродетели. Те са влети от Бога в душата на верните, за да ги направят способни да действат като Негови чедра и да заслужат вечния живот. Те са залог за присъствието и делото на Светия Дух в човешките способности. Има три богословски добродетели: „вяра, надежда и любов“⁶⁶. 2008

ВЯРАТА

142-175

1814 Вярата е богословска добродетел, чрез която ние вярваме в Бога, а във всичко, което Той ни е казал и открил в Светата Църква, Той ни предлага да вярваме, защото Той е самата Истина. Чрез вярата „човек свободно се отдава всецяло на Бога“⁶⁷. Ето защо вярващият иска да познае и да върши Божията воля: „праведният чрез вяра ще бъде жив“ (Рим. 1, 17). Живата вяра „действа чрез любовта“ (Гал. 5, 6). 506

⁶⁵ Вж. 2 Петр. 1, 4.

⁶⁶ Вж. 1 Кор. 13, 13.

⁶⁷ CONCILIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Dei Verbum*, 5: AAS 58 (1966) 819.

1815 Дарът на вярата живее в този, който не е грешил против нея.⁶⁸ Но „без дела вярата е мъртва“ (*Иак.* 2, 26); лишена от надеждата и любовта, вярата не свързва пълноценно вярващия с Христос и не го прави жив член на Неговото Тяло.

2471 1816 Христовият ученик не трябва само да пази вярата, но да живее с нея и да я изповядва, да я засвидетелства с увереност и да я разпространява: „Всички трябва да са готови да изповядват Христос пред хората и да Го следват по пътя на Кръста всред гоненията, които никога не липсват на Църквата.“⁶⁹ Служенето и свидетелстването на вярата са необходими за спасението: „И тъй, всеки, който Мене признае пред хората, ще призна и аз него пред Моя Отец Небесен; а който се отрече от Мене пред хората и аз ще се отрека от него пред Моя Отец Небесен“ (*Мат.* 10, 32-33).

НАДЕЖДАТА

1024 1817 Надеждата е богословска добродетел, с която ние желаем като наше щастие Царството небесно и вечния живот, влагайки нашето доверие в Христовите обещания и опирайки се не на нашите сили, а на помощта на благодатта на Светия Дух: „Нека държим неотклонно изповеданието на надеждата, защото верен е Оня, Който се е обещал“ (*Евр.* 10, 23). Светият Дух, „Който изобилно [се] изля върху нас чрез Исуса Христа, нашия Спасител, та, оправдани с Неговата благодат, да останем по надежда наследници на вечния живот“ (*Тит.* 3, 6-7).

27 1818 Добродетелта на надеждата отговаря на стремежа към щастие, заложен от Бога в сърцето на всеки човек; тя поема упованията, които вдъхновяват човешките деяния; тя ги очиства, за да ги насочи към Небесното Царство; тя предпазва от отчаяние; тя подкрепя в момент на безпомощност; тя отваря сърцето в очакване на вечното блаженство. Устремът на надеждата предпазва от егоизъм и води сърцето до щастие на любовта.

146 1819 Християнската надежда възобновява и изпълва надеждата на избрания народ. Тя намира своя произход и своя образец в *надеждата на*

⁶⁸ Вж. CONCILIUM TRIDENTINUM, Sess. 6^a, *Decretum de iustificatione*, c. 15: DS 1544.

⁶⁹ CONCILIUM VATICANUM II, Const. dogm. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 48; вж. Id., Decl. *Dignitatis humanae*, 14: AAS 58 (1966) 940.

Авраам, изпълнена в Исаак от Божиите обещания и пречистена от изпитанието на жертвоприношението.⁷⁰ „Без никакво основание за надежда, повярва с надежда, че ще стане баща на много народи“ (*Рим.* 4, 18).

1820 Християнската надежда се открива още отначало в проповедта на Исус, при огласяване на блаженствата. *Блаженствата* възвисяват надеждата ни към небето като към нова обетована земя; те очертават нейния път през изпитанията, които очакват Христовите ученици. Но чрез заслугите на Исус Христос и Страданието Му Бог ни пази в надеждата, която не посрамя (*Рим.* 5, 5). Надеждата е „за душата ни като непоклатима и яка котва, която влиза ... най-вътре зад завесата, където Исус влезе предтеча за нас“ (*Евр* 6, 19-20). Тя е също оръжие, което ни предпазва в битката за спасението: „Като наденем бронята на вярата и на любовта и шлема на надеждата за спасение“ (*1 Сол.* 5, 8). Тя ни доставя радост дори и в изпитанията: „Бъдете радостни в надеждата; в скръбта бивайте търпеливи“ (*Рим.* 12, 12). Тя се изразява и се подхранва в молитвата, по-специално в „Отче наш“, обобщение на всичко, в което надеждата ни кара да вярваме.

1821 Следователно ние можем да се надяваме на небесната слава, обещана от Бога на онези, които Го обичат⁷¹ и изпълняват волята Му.⁷² При всички обстоятелства всеки трябва да се надява с Божиата благодат и „който претърпи докрай, ще бъде спасен“⁷³ и ще получи небесната радост като вечна награда от Бога за добрите дела, извършени с Христовата благодат. С надежда Църквата се моли „да се спасят всички човеци“ (*1 Тим.* 2, 4). Тя се стреми да бъде съединена с Христос, нейния Съпруг в небесната слава:

„Надявай се, о душо моя, надявай се. Ти не знаеш деня и часа. Бди грижливо, всичко преминава бързо, при все че нетърпението ти прави сигурното несигурно и краткото време – дълго. Помни, колкото повече се бориш, толкова повече ще доказваш любовта, която имаш към твоя Бог, и толкова повече ще се радваш един ден с твоя Възлюбен в безкрайно щастие и блаженство.“⁷⁴

⁷⁰ Вж. *Бит.* 17, 4-8; 22, 1-18.

⁷¹ Вж. *Рим.* 8, 28-30.

⁷² Вж. *Мат.* 7, 21.

⁷³ Вж. *Мат.* 10, 22; CONCILIIUM TRIDENTINUM, Sess. 6^a, *Decretum de iustificatione*, c. 13: DS 1541.

⁷⁴ SANCTA THERESIA A IESU, *Exclamaciones del alma a Dios*, 15, 3: *Biblioteca Mistica Carmelitana*, v. 4 (Burgos 1917) p. 290.

ЛЮБОВТА

- 1723 1822 Любовта е богословска добродетел, с която ние обичаме Бога над всичко заради Него Самия и ближния като себе си от любов към Бога.
- 1970 1823 От любовта Исус направи *нова заповед*.⁷⁵ Като възлюби Своите, „Той ги възлюби до край“ (*Иоан.13, 1*). Той проявява любовта, която получава от Отца. Обичайки се един друг, апостолите подражават на любовта на Исус, която получават в себе си. Ето защо Исус казва: „Както Отец възлюби Мене и Аз възлюбих вас; пребъдете в Моята любов“ (*Иоан. 15, 9*) и още: „Тази е Моята заповед: да любите един другичко, както Аз ви възлюбих“ (*Иоан.15, 12*).
- 735 1824 Плод на Духа и пълнота на Закона, любовта пази Божиите и Христовите *заповеди*: „Препъдете в Моята любов. Ако спазите Моите заповеди, ще пребъдете в любовта Ми“ (*Иоан. 15, 9-10*)⁷⁶.
- 604 1825 Христос умря от любов към нас тогава, когато ние бяхме още врагове (*Рим. 5, 10*). Господ иска да обичаме като Него и *враговете* си⁷⁷, да станем близки с най-чуждите⁷⁸, да обичаме децата⁷⁹ и бедните както самия Него⁸⁰.

Апостол Павел е направил едно несравнимо описание на любовта: „Любовта е дълготърпелива, пълна с благост, любовта не завижда, любовта се не превъзнася, не се гордее, не безчинства, не дири своето, не се сърди, зло не мисли, на неправдата се не радва, а се радва на истина. Всичко извинява, на всичко вярва, на всичко се надява, всичко претърпява“ (*1 Кор. 13, 4-7*)

1826 „Щом любов нямам, казва още апостолът, нищо не съм...“ И всичко, което е привилегия, служене, дори добродетел... „щом любов нямам, нищо ме не ползва“⁸¹. Любовта е върховна добродетел. Тя е първата от богословните добродетели: „Остават тия три: вяра, надежда и любов. Но по-голяма от тях е *любовта*“ (*1 Кор. 13, 13*).

⁷⁵ Вж. *Иоан. 13, 34*.

⁷⁶ Вж. *Мат. 22, 40; Рим. 13, 8-10*.

⁷⁷ Вж. *Мат. 5, 44*.

⁷⁸ Вж. *Лук. 10, 27-37*.

⁷⁹ Вж. *Марк. 9, 37*.

⁸⁰ Вж. *Мат. 25, 40. 45*.

⁸¹ Вж. *1 Кор. 13, 1-3*.

- 1827 Упражняването на всички добродетели се движи и вдъхновява от любовта. Тя е „връзка на съвършенството“ (Кол. 3, 14). Тя е *образецът на добродетелите*; тя ги съгласува и подрежда помежду им; тя е начало и край в тяхната християнска практика. Любовта утвърждава и пречиства човешката ни способност да обичаме, издигайки я до свръхестественото съвършенство на Божествената любов. 815 826
- 1828 Практикуването на моралния живот, одухотворен от любовта, дарява християнина с духовната свобода на Божие чедо. Християнинът не застава вече пред Бога като роб в робски страх, нито като наемник, търсещ отплата, но като син, който отговаря на любовта на Този, Който „по-напред ни възлюби“ (1 Иоан. 4, 19): 1972
- „Или се отвръщаме от злото поради страх от наказание и тогава сме в положението на роби, или целим да получим награда и приличаме на наемници. Или [се подчиняваме] единствено за самото добро и любовта на Онзи, Който заповядва да Го слушаме ... и тогава ние сме в положението на синове.“⁸²
- 1829 Любовта носи радост, мир и милосърдие; тя изисква великодушие и братско наставление; тя е благоволие; поражда взаимност, тя е безкористна и свободолюбива; тя е приятелство и общение: 2540
- „Венец на всичките ни дела е любовта. Там е целта. За да я придобием, ние все тичаме и тичаме към нея, веднъж достигнали я, ние ще си починем в нея.“⁸³

III. Даровете и плодовете на Светия Дух

- 1830 Моралният живот на християните се подкрепя от даровете на Светия Дух. Тези постоянни благоразположения правят човека послушен, за да следва внушенията на Светия Дух.
- 1831 Седемте *дара* на Светия Дух са: мъдрост, ум, благоразумие, сила, знание, благочестие и страх Божи. В цялата си пълнота те принадлежат на Христос – Сина Давидов.⁸⁴ Те допълват и довеждат до съвършенство на добродетелите на тези, които ги приемат. Те правят вярващите послушни, за да приемат с готовност божествените вдъхновения. 1299 1266

⁸² SANCTUS BASILIUS MAGNUS, *Regulae fusius tractatae*, prol. 3: PG 31, 896.

⁸³ SANCTUS AUGUSTINUS, *In epistulam Ioannis ad Parthos tractatus*, 10, 4: PL 35, 2056-2057.

⁸⁴ Вж. *Ис.* 11, 1-2.

„Твоят благ Дух да ме води в земята на правдата“ (Пс. 142, 10).

„... всички, водени от Духа Божий, са синове Божии ... Ако пък сме чеда, ние сме и наследници: наследници Божии, а сънаследници на Христа“ (Рим. 8, 14.17).

- 736 1832 *Плодовете на Духа са съвършенствата, които формира у нас Светият Дух като първи плодове на вечната слава. Традицията на Църквата изброява дванадесет: любов, радост, мир, дълготърпение, благод, доброта, милосърдие, вяра, кротост, скромност, въздържание (целомъдрие) (Гал. 5, 22-23)*

Накратко

- 1833 *Добродетелта е постоянно и неотклонно предразположение да се прави добро.*
- 1834 *Човешките добродетели са стабилни предразположения на ума и на волята, които направляват делата ни, управляват страстите ни, ръководят поведението ни според разума и вярата. Те могат да бъдат групирани в четири главни добродетели: благоразумие, справедливост, смелост и въздържание.*
- 1835 *Благоразумието предразполага разума да различава във всички обстоятелства нашето истинско благо и да избира справедливи средства, за да го осъществява.*
- 1836 *Справедливостта се състои в постоянна и твърда воля да отдаваме на Бога и ближния си дължимото.*
- 1837 *Смелостта дава в трудностите твърдост и постоянство за вършене на доброто.*
- 1838 *Воздържанието намалява влечението към чувствените удоволствия и осигурява разумна употреба на създадените блага.*
- 1839 *Моралните добродетели растат чрез възпитанието, чрез съзнателни постъпки и чрез постоянство в усилията. Божествената благодат ги очиства и извисява.*
- 1840 *Богословските добродетели предразполагат християните да живеят в единство със Света Троица. Те имат Бога за начало,*

мотив и обект, Бог, познат чрез вярата, очакван и обичан заради самия Него.

- 1841 *Има три богословски добродетели: вяра, надежда и любов.⁸⁵ Те възпитават и оживяват всички морални добродетели.*
- 1842 *Чрез вярата ние вярваме в Бога и във всичко, което Той ни е открил и което Светата Църква ни предлага да вярваме.*
- 1843 *Чрез надеждата желяем и очакваме от Бога с пълно доверие вечния живот и благодатите, за да го заслужим.*
- 1844 *Чрез любовта обичаме Бога над всичко и ближния като себе си от любов към Бога. Тя е „връзката на съвършенството“ (Кол. 3, 14) и образец на всички добродетели.*
- 1845 *Седемте дара на Светия Дух, отдадени на християните, са мъдрост, ум, благоразумие, сила, знание, благочестие и страх Божи.*

Член 8 ГРЕХЪТ

I. Милосърдие и грях

1846 Евангелието е откровението в Исус Христос на милосърдието на Бога към грешниците⁸⁶. Ангелът извести на Йосиф: „Ти ще Го наречеш Исус: защото Той ще спаси народа Си от греховете му“ (Мат. 1, 21). Същото може да се каже и за Евхаристията, тайнство на Изкуплението: „това е Моята Кръв на Новия Завет, която за мнозина се пролива за опрощаване на греховете“ (Мат. 26, 28).

1847 „Бог ни създаде без нас. Той не пожела да ни спаси без нас.“⁸⁷ Приемането на милосърдието Му изисква от нас признаване на греховете ни. „Ако кажем, че нямаме грях, себе си мамим, и истината не е в нас. Ако изповядаме греховете си, Той е верен и праведен, за да ни прости греховете и ни очисти от всяка неправда“ (1 Йоан. 1, 8-9).

⁸⁵ Вж. 1 Кор. 13, 13.

⁸⁶ Вж. Лук. 15.

⁸⁷ SANCTUS AUGUSTINUS, *Sermo* 169, 11,13: PL 38, 923.

1848 Както твърди св. Павел: „Дето пък се умножи грехът, благодатта се яви в голямо изобилие“ (*Рим.* 5, 20). Но за да извърши
385 делото си, благодатта трябва да открие греха, за да обърне сърцето ни и ни надари „с правда за живот вечен, чрез Исуса Христа, нашия Господ“ (*Рим.* 5, 21). Както един лекар преглежда раната, преди да я превърже, така Бог чрез Словото Си и със Своя Дух излива жива светлина над греха:

„Обръщането *изисква осветляване на греха*, то съдържа в себе си вътрешния съд на съвестта. Доказателството за действието на Духа на истината виждаме в най-съкровената същност на човека и това става едновременно начало на нов дар на благодатта и любовта: „Приемете Дух Свети.“ Така в това „осветляване на греха“ разкриваме *двоен дар*: дара на истината на съвестта и дара на сигурността на Изкуплението.
1433 Духът на истината е Утешителят.“⁸⁸

II. Определението за грях

311 1849 Грехът е провинение срещу разума, истината и чистата съвест. То е нарушение на истинската любов към Бога и към ближния поради порочната привързаност към някои блага. Той накърнява човешката природа и нанася ущърб на човешката солидарност. Определя се като „деяние, говорене или желание, противно на вечния Закон“.⁸⁹
1952

1440 1850 Грехът е оскърбление спрямо Бога: „Пред Тебе, пред Тебе единичкия съгреших и лошо пред Твоите очи извърших“ (*Пс.* 50, 6). Грехът въстава срещу Божията любов към нас и отклонява сърцата ни от нея. Както първородният грях е едно непослушание, бунт срещу
397 Бога, с желание да станем „като богове“ (*Бит.* 3, 5), знаещи и определящи доброто и злото. Грехът по такъв начин е „себелюбие до презрение на Бога“⁹⁰. Чрез това надменно превъзнасяне на себе си грехът е диаметрално противоположен на послушанието на Исуса, Който извърши спасението.⁹¹
615

1851 Именно в страданието, където милосърдието на Христос ще го победи, грехът проявява най-много силата и многообразието си:

⁸⁸ IOANNES PAULUS II, Litt. enc. *Dominum et vivificantem*, 31: AAS 78 (1986) 843.

⁸⁹ SANCTUS AUGUSTINUS, *Contra Faustum manichaeum*, 22, 27: CSEL 25, 621 (PL 42, 418); вж. SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 1-2, q. 71, a. 6: Ed. Leon. 7, 8-9.

⁹⁰ SANCTUS AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, 14, 28: CSEL 40/2, 56 (PL 41, 436).

⁹¹ Вж. *Фил.* 2, 6-9.

неверието, убийствената омраза, отхвърлянето и подигравките от страна на водачите на народа, малодушието на Пилат и жестокостта на войниците, предателството на Юда, толкова тежко за Исус, отричането на Петър и изоставянето от учениците. Но в самия час на мрака и на Княза на този свят⁹² саможертвата на Христос тайно става изворът, от който ще блика непресъхваща прошката за нашите грехове. 598
2746, 616

III. Различните грехове

1852 Има множество различни грехове, които Писанието изброява на много места. Посланието до Галатяните противопоставя делата на плътта и плодовете на Духа: „Делата на плътта са известни; те са: прелюбодейство, блудство, нечистота, разпътство, идолослужение, магии, вражди, свади, ревнования, гняв, разпри, разногласия, ереси, завист, убийства, пианство, срамни гощавки и други такива; отнапред ви казвам, както и по-преди ви казвах, че които вършат това, няма да наследят царството Божие“ (*Гал. 5, 19-21*).⁹³

1853 „Както при всяко човешко деяние, различаваме греховете според обекта им или според добродетелите, на които се противопоставят, или по излишъка и недостига, или според заповедите, на които те се противопоставят. Можем да ги подредим съобразно това дали те се отнасят до Бога, до ближния или до самия себе си; могат да се разделят на духовни и плътски, или още на грехове с мисли, думи, дела или бездействия. Грехът според учението на Спасителя се корени в сърцето на човека, в свободната му воля: „От сърцето излизат зли помисли, убийства, прелюбодеяния, блудства, кражби, лъжесвидетелства, хули: това осквернява човека“ (*Мат. 15, 19-20*). В сърцето пребивава също любовта, начало на добрите и чистите дела, които грехът наранява. 1751
2067
368

IV. Тежестта на греха: смъртен и простителен грях

1854 Трябва да преценяваме греховете според тежестта им. Разграничението между смъртен и простителен грях, възприето още в

⁹² Вж. *Иоан.* 14, 30.

⁹³ Вж. *Рим.* 1, 28-32; *1 Кор.* 6, 9-10; *Еф.* 5, 3-5; *Кол.* 3, 5-9; *1 Тим.* 1, 9-10; *2 Тим.* 3, 2-5.

Писанието⁹⁴, се е наложило в църковното Предание. Това се потвърждава и от човешкия опит.

1395 1855 *Смъртният грях* разрушава любовта в сърцето на човека чрез тежко нарушение на Божия Закон; той отдалечава човека от Бога, Който е негова върховна цел и негово блаженство, като предпочита пред Бога едно нисше благо.

Простителният грях оставя любовта да съществува, въпреки че я засяга и наранява.

1446 1856 Смъртният грях, като нарушава в нас жизнения принцип, който е любовта, изисква нова инициатива на Божието милосърдие и обръщане на сърцето, което нормално се осъществява в тайнството Помирение:

„Когато волята се насочва към нещо, което само по себе си е противно на любовта, която ни води към върховната цел, поради своя обект грехът става смъртен ... както когато е против Божията Любов като богохулството, клетвопрестъплението и т.н. или против любовта на ближния, като убийството, прелюбоденияето, и т.н. ... Напротив, когато волята на грешника се насочва понякога към нещо, което е нередно, но не е противно на любовта към Бога или към ближния, като например празните думи, безползното присмиване и т.н., тези грехове са простителни.“⁹⁵

1857 За да бъде един *грях смъртен*, се изискват три условия: „Смъртен е всеки грях, чийто обект е в значима сфера и е извършен в пълно съзнание и преднамерен умисъл.“⁹⁶

2072 1858 *Значимата сфера* е уточнена от Десетте заповеди в отговора на Исус на богатия младеж: „Не убивай, не прелюбодетелствай, не кради, не лъжесвидетелствай, не увреждай, почитай баща си и майка си“ (*Марк.* 10, 19). Тежестта на греха е повече или по-малко голяма: убийството е по-тежко от кражбата. Значимостта на ошетените лица влиза също в сметката: насилието, упражнено над родителите, е само по себе си по-тежко, отколкото насилието, извършено над чуждо лице.

1734 1859 Смъртният грях изисква *пълно осъзнаване и пълен умисъл*. Той предполага познаване на греховния характер на деянието, на неговото

⁹⁴ Вж. 1 *Иоан.* 5, 16-17.

⁹⁵ SANCTUS THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae*, 1-2, q. 88, a. 2, c: Ed. Leon. 7, 135.

⁹⁶ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Reconciliatio et poenitentia*, 17: AAS 77 (1985) 221.

противопоставяне на Божия закон. Той съдържа освен това едно пълно съгласие, за да бъде изборът личен. Престореното незнание и закоравялото сърце не намаляват, а увеличават доброволния характер на греха.⁹⁷

1860 *Неволното незнание* може да смекчи и дори да извини вменяемостта на един тежък грях. Предполага се обаче, че всички познават принципите на моралния закон, които са вписани в съвестта на всеки човек. Подбудите на чувствителността, страстите, могат също да намалят волевия и свободен характер на греха, както и външният натиск или патологичните смущения. Грехът, извършен с умисъл, със съзнателен избор на злото, е най-тежък. 1735 1767

1861 Смъртният грях е една радикална възможност на човешката свобода, както и самата любов. Той води до загуба на любовта и лишаване от осветителната благодат, т.е. от благодатното състояние. Ако не е изкупен чрез покаянието и от Божията прошка, той става причина за изключване от Христовото Царство и за вечната смърт в ада, тъй като нашата свобода може да избира завинаги и безвъзвратно. Но ако можем да отсъдим, че едно деяние само по себе си е тежък грях, ние трябва да оставим присъдата на служителите на правосъдието и на Божието милосърдие. 1742 1033

1862 *Простителен грях* се върши, когато не се съблюдава в лека форма предписаната от моралния закон мярка или когато несъзнателно или без пълно съзнание не нарушаваме сериозно моралния закон.

1863 Простителният грях отслабва любовта; той показва нередна привързаност към създадените блага; той пречи на душата да напредва в упражняването на добродетелите и в практикуването на моралното добро; той заслужава временни наказания. Простителният грях, извършен съзнателно и останал без покаяние, малко по малко ни предразполага да извършим смъртен грях. Но простителният грях все пак не прекъсва връзката ни с Бога. Той е човешки поправим с Божията благодат. „Той не ни лишава от осветителната благодат или от дружбата с Бога, нито от любовта, нито следователно от вечното блаженство“⁹⁸: 1394 1472

„Човек, докато живее в плът, не може да избегне всеки грях, поне простителните грехове. Но греховете, които наричаме леки, не считай за

⁹⁷ Вж. *Марк.* 3, 5-6; *Лук.* 16, 19-31.

⁹⁸ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985) 221.

невинни: ти ги смяташ за нищо, като ги мериш. Но какъв ужас, когато ги броиш. Много леки неща заедно правят голяма тежест; много капки пълнят реката; много зърна правят грамада. Каква е тогава надеждата ни? Преди всичко изповедта...⁹⁹

- 2091 1864 „Всеки грях и хула ще се прости; но хулата против Духа няма
1037 да се прости на хората“ (Мат. 12, 31).¹⁰⁰ Безгранично е Божието
милосърдие, но който съзнателно отказва да приеме Божието мило-
сърдие чрез покаянието, отхвърля прощката за греховете си и спа-
сението, предложено от Светия Дух.¹⁰¹ Такава закоравялост може
да доведе до последно неразкаяние и вечна гибел.

V. Умножаване на греха

- 401 1865 Грехът въвлича в грях: той ражда порока чрез повторението
на същите деяния. Той води до порочни наклонности, които помрача-
ват съвестта и изопачават конкретната преценка за добро и зло. Та-
ка грехът се повтаря и се подсилва, но той не може да разруши из-
1768 основи моралното чувство.

- 2539 1866 Пороците могат да бъдат подредени според добродетелите,
на които те се противопоставят, или според *главните грехове*, които
християнският опит е разграничил, следвайки св. Йоан Касиан¹⁰² и
св. Григорий Велики¹⁰³. Наречени са главни, защото пораждат други
грехове. Това са гордост, алчност, завист, гняв, похотливост, лако-
мия, леност или неохота.

- 2268 1867 Традиционната катехеза напомня, че съществуват „грехове, кои-
то викат към небето“. Викат към небето: кръвта на Авел¹⁰⁴, грехът на
Содомитите¹⁰⁵, викът на поробения египетски народ¹⁰⁶; жалбата на чуж-
доземеца, на вдовицата и на сирака¹⁰⁷; неправдата срещу наемника¹⁰⁸.

⁹⁹ SANCTUS AUGUSTINUS, *In epistolam Iohannis ad Parthos tractatus* 1, 6: PL 35, 1982.

¹⁰⁰ Вж. *Марк.* 3, 29; *Лук.* 12, 10.

¹⁰¹ Вж. IOANNIS PAULUS II, Litt. enc. *Dominum et vivificantem*, 46: AAS 78 (1986) 864-865.

¹⁰² Вж. SANCTUS IOANNES CASSIANUS, *Conlatio*, 5, 2: CSEL 13, 121 (PL 49, 611).

¹⁰³ Вж. SANCTUS GREGORIUS MAGNUS, *Moralia in Iob*, 31, 45, 87: CCL 143B, 1610 (PL 76,621).

¹⁰⁴ Вж. *Бит.* 4, 10.

¹⁰⁵ Вж. *Бит.* 18, 20; 19, 13.

¹⁰⁶ Вж. *Исх.* 3, 7-10.

¹⁰⁷ Вж. *Исх.* 22, 20-22.

¹⁰⁸ Вж. *Втор.* 24, 14-15; *Иак.* 5, 4.

1868 Грехът е лично деяние. Освен това носим отговорност за сторените и от другите грехове, когато и *ние участваме в тях*:

- като участваме директно и доброволно; 1736
- като ги заповядваме, съветваме, възхваляваме или одобряваме;
- като не ги разкриваме или не ги предотвратяваме, когато сме длъжни да направим това;
- като покровителстваме онези, които вършат зло.

1869 По такъв начин грехът прави хората съучастници, прави да царуват между тях похотливостта, насилието, неправдата. Греховете пораждаат социални положения и институции, противни на Божията доброта. „Структурите на греха“ са израз и следствие на личните грехове. Те карат своите жертви на свой ред да вършат зло. По аналогия те вършат „социален грях“¹⁰⁹. 408 1887

Накратко

- 1870 *„Бог затвори всички в непокорство, та всички да помилува“ (Рим. 11, 32).*
- 1871 *Грехът е „дума, дело или желание, противни на вечния Закон“¹⁰⁰. Той е оскърбление към Бога. Той се възправа срещу Него в непослушание, обратно на послушанието на Христос.*
- 1872 *Грехът е деяние против разума. Той наранява човешката природа и засяга човешката солидарност.*
- 1873 *Всички грехове се коренят в човешкото сърце. Видовете и тежестта им се измерват главно според техния обект.*
- 1874 *Смъртен грях е съзнателният избор (т.е. избор със знание и желание) на нещо, което сериозно противоречи на Божия Закон и на крайната човешка цел. Той разрушава в нас любовта, без която вечното блаженство е невъзможно. Без покаяние той води до вечна смърт.*
- 1875 *Простителният грях представлява морална нередност, поправима чрез любовта, която все още съществува в нас.*
- 1876 *Повтарянето на греховете, дори на простителните, поражда пороци, сред които първо място заемат главните грехове.*

¹⁰⁹ IOANNES PAULUS II, Adh. ap. *Reconciliatio et paenitentia*, 16: AAS 77 (1985) 216.

¹¹⁰ SANCTUS AUGUSTINUS, *Contra Faustum manichaeum*, 22, 27: CSEL 25, 621 (PL 42, 418).